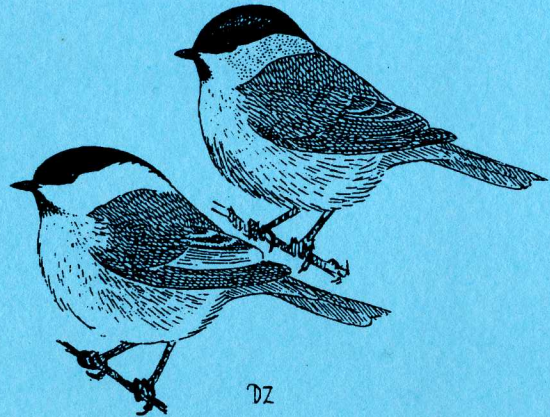

PANDÍON

DZ

1996:3 Årg. 12

tidskrift för fågelintresserade

Pandion

Årgång 12.

Pandion utges av Frövi fågelklubb. Utkommer 3 ggr. årligen (april, augusti och december). Verksamhetsområde är Lindesbergs kommun.

Medlemsblad för Frövi fågelklubb

Ordf. Sven-Olof Eriksson,
Spannmålgatan 24, 718 32 FRÖVI
Tel. 0581-30902

Sekr. och distribution Ulla Wallin,
Skolgatan 20, 718 31 FRÖVI
Tel. 0581-33179

Kassör. Bo Dahlström, Karlslund,
Ullersäter, 718 92 FRÖVI
Tel. 0581-32213

Övriga: Kerstin Broberger, Christer Eriksson, Tomas Haraldsson, Jan-Erik Malmstigen, Andreas Sandberg, Mona Wallin.

Försäljningsansvarig:
Jan-Erik Malmstigen,
Skomakargatan 6,
718 33 FRÖVI
Tel. 0581-30252

Redaktionen för Pandion:
Sven-Olof Eriksson och
Jan-Erik Malmstigen,
adresser som ovan..

Medlemskap i FFK erhålls genom att betala 75:- på pg. 484 16 67-1. Ungdomar 4-16 år 25:-. Familjemedlem 10:-.

Klubblokal: IOGT/NTO-lokalen i Blixterboda.

Klubbmästare: Gunnar Eriksson,
Tel. 0581-63 10 45

Fågelrapporter skickas till:
Mats Andersson, Hagabergsliden 4,
711 31 LINDESBERG
Tel. 0581-16274
och
Jan-Erik Malmstigen,
adress se ovan.

Frågor om exkursioner?
Sven-Olof Eriksson,
adress se ovan.

Adressändringar anmäler du till:
Jan-Erik Malmstigen,
adress se ovan.
och
Bo Dahlström,
se kassör.

Omslagsbild:
Tallåta och entita, Dan Zetterström.

Ordförande mumlar ur skägget.

Nu har vi ett nytt år framför oss och det är det trettonde året som klubben finns till. Förutsättningarna för alla föreningar har blivit kärvare, bidragen från kommunen dras ner mer och mer och studieförfrämjandet har allt mindre pengar att spendera på våra föredragshållare, vilka förgyller våra månadsmöten. Alla kanske inte vet att studieförfrämjandet står för en del av betalningen av våra föredragshållare. Vi får vara tacksamma så länge som vi får någon hjälp av dem.

Medlemsavgiften för år 1997 kommer att höjas till 75:-, för junior 25:- och för familjemedlemmar 10:-. På kuvertet eller etiketten står det ett årtal -95 eller -96 och de som har årtal -95 har inte betalt för -96. Vi kommer att år -97 bli hårdare med betalningen av medlemsavgiften. De som inte betalar sin avgift efter påminnelse kommer att utslutas och Ni som inte vill vara kvar som medlemmar i klubben, meddela oss det så fort som möjligt. Det är för att underlätta administrationen. Tack! Förhoppningen är inte att medlemsavgiften ska avskräcka er, utan att vi får ha kvar alla medlemmar att skicka vår tidskrift och rapport till och att ni känner gemenskapen och glädjen av våra månadsmöten och exkursioner. Tanken med vårt medlemslotteri var att det skulle kunna ge oss en betydande inkomst år efter år, men det visade sig

att det är svårt att genomföra. Medlemsantalet i föreningen är för lågt för att det ska kunna rulla på. Vi hade den sista dragningen på månadsmötet 7/11-96. Liksom förra gången hade föreningen turen på sin sida och kammade hem första vinsten. Roger Gyllin, Uppsala och Christer Eriksson, Fellingsbro, vann vardera 500 kr. Grattis!

Nu har föreningen haft sista månadsmötet för året. Magnus Köpman, som nu bor i Örebro, var hos oss och berättade om Mongoliet, dess fågelliv och djurliv. Det kanske även kan bli vår tur att åka dit, för han tänker eventuellt att arrangera resor dit i framtiden.

Söndagen den 8:e var jag ner till Sjömosjön ett par timmar. Jag träffade Björn Lindberg där. Vi hade turen att få se en gammal havsörn, svärta, varfågel, ett åttiotal sångsvanar och drygt hundratalet kanadagäss. Som sagt, är man inte ute så får man heller inget se.

Snön som kom till första advent har försvunnit, lite lätt duggregn faller nu och det känns mörkt och trist. Det som lyser upp lite för tillfället är adventljusstakarna och adventstjärnorna i fönstren. Hoppas att vi får en vit och lite lagom kall jul. Vi siktar nu in oss på nästa års aktiviteter. Glöm inte lämna in -96 års fågelrapport till Jan-Erik eller till Mats.

Jag vill önska er alla en

God jul och Ett Gott Nytt Fågelskådarår!

Sångsvanen i Lindesbergs kommun.

Mats Andersson

Historik

Mycket talar för att sångsvanen i äldre tider fanns häckande över hela landet. Ortnamn och sjönamn som innehåller alft och ämt syftar på ett gammalt namn för sångsvan. I trakten av Grönbo finns en sjö som heter Ämten, vilket skulle betyda att det funnits sångsvan på platsen för länge sedan. I mitten på 1800-talet hade en hänsynslös jakt minskat antalet par och då fanns den endast med ett fåtal par kvar i Norrlands inland. På 1920-talet beräknades antalet par i Sverige till endast ca 20 st, vilka främst fanns i Lappland. På 1930-talet återplanterades sångsvanen i Jämtland och under 1940-talet konstaterades häckningar i Skåne. Troligen rörde det sig om frisläppta svanar från fågeldammar. I slutet av 1950-talet började den häcka i Småland (SOF 1990). År 1969 hade den så återkommit till vår kommun, då ett par häckade i Vängsjön utanför Vedevåg. Detta var en av de första häckningarna i mellansverige under modern tid och lite av en ornitologisk sensation då det begav sig.

Därefter ökade sångsvanen i allt snabbare takt som häckfågel i hela landet. Beståndet i Sverige beräknades 1985 till ca 500 häckande par och därutöver fanns flera hundra revirhållande men inte häckande par (Arvidsson 1986). Under 1997 ska sångsvanen genom Sveriges Ornitologiska Förenings (SOF) försorg inventeras i landet och det kan därför vara lämpligt att redovisa den tidigare och nuvarande kända utbredningen i vår kommun. Frövi Fågelklubb

kommer att organisera inventeringen i Lindesbergs kommun och ett särskilt utprop och information om detta kommer att presenteras i Pandion.

Uppträdande

Sångsvanens utbredningsområde är främst i taigan och den finns från Island, Skandinavien till östligaste Ryssland (Cramp & Simmons 1977). I Sverige har utbredningen flyttats söderut och den finns nu i hela landet. Så långt ner som i Skåne beräknas att det nu finns minst 50 häckande par (Ekberg & Nilsson 1994). Även i Finland och Norge har antalet par ökat under senare år. För närvarande finns ingenting som tyder på att populationen skulle minska eller att den skulle förhindras att öka.

Sångsvanen har även inventerats under vintern i Sverige för att få en uppfattning om sångsvansbeståndets storlek. I januari 1995 organiserades en inventering av sångsvanarna i hela Europa och för Sveriges del räknades totalt 7439 st. De flesta fanns i Skåne och Bohuslän. I Skåne fanns de flesta på fälten i inlandet, vilket anses normalt en mild vinter. Totalt uppskattades beståndet i januari 1995 till att minst 8000 sångsvanar fanns i landet vid inventeringstillfället. Ett antal som i jämförelse med tidigare år är en betydande ökning. Glädjande var andelen ungfåglar som uppgick till 18,5 procent, vilket tyder på god häckningsframgång den senaste säsongen. Av de observerade sångsvanarna noterades 62 procent på vatten medan 38 procent observerades på land (Nilsson 1996).

Hos oss, liksom i övriga landet, häckar de flesta paren i vegetationsrika vatten omgivna av myr eller försumpad skogsmark, dessutom i några rena skogssjöar. Det faktum att mängden igenväxande sjöar ökat detta århundrande har haft betydelse för den gynnsamma utvecklingen på sångsvanspopulationen. På grund av boets svårtillgängliga placering har den dessutom få naturliga fiender. Människors störande uppträdande kan dock orsaka att boet lämnas och äggen blir tillgängliga för predatorer som t. ex korp och kråka. Även mink kan utgöra en fara för ungarna.

I och med sångsvanens expansion har det på vissa platser uppstått motsättningar med knölsvanspar som funnits på platsen. I dessa fall tycks sångsvanen gå segrande ur striderna. Från Skåne, i slottedammen vid Löberöd, rapporteras om ett sångsvanspar som inledde sin etablering med att döda det häckande knölsvansparet (Ekberg & Nilsson 94).

Förekomsten i Lindesbergs kommun

Fram till och med år 1984 finns häckning rapporterad från 11 lokaler. Därutöver finns flera sommarfynd från minst sex lokaler med par utan att häckning konstaterats. Bland dessa återfinns Hökasjön, Ötjärnen/Stråssa, Björkasjön, Spelmossen och vid Före detta Innansjön. Under åren 1984-1995 har häckning, vid ett eller flera tillfällen, rapporterats från 25 lokaler.

Även under den här perioden finns sommarfynd från följande åtta lokaler med par utan att häckning konstaterats; Björkasjön, Hökasjön, Kåen, Lövsjön, Sällingsjön med Kånassjön, Bysjön och Ötjärnen/Stråssa. Sammanlagt finns det 26 kända häckningslokaler i kommunen (tabell 1 och karta).

Utvecklingen av sångsvanspopulationen kan även beskrivas med följande ackumulerade siffror med avseende på antalet kända lokaler för respektive år: 1984 11 kända lokaler, 1985 12 kända lokaler, 1986 18 kända lokaler, 1989 19 kända lokaler, 1991 21 kända lokaler, 1992 22 kända lokaler, 1993 24 kända lokaler, 1994 26 kända lokaler.

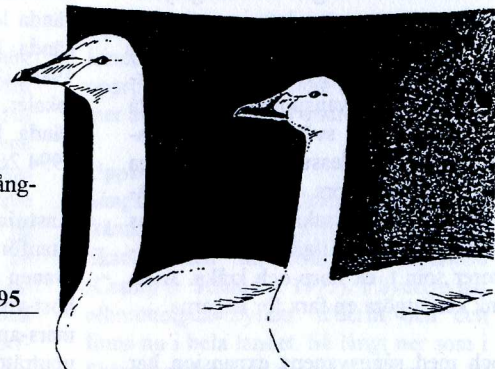
Rastningen

Utanför häckningstid uppträder sångsvanen i kommunen som rastare både höst-vinter och vår. Under våren är det i mars-april som de största flockarna har uppträtt och under hösten-vintern är det i november-december. Det är så gott som uteslutande i södra kommundelen som sångsvanarna rastar i större flockar. Framförallt Sjömosjön med omgivningar (Västvalla-Orrkilen) är en viktig rastlokal, men även Finnåkerssjön och Österhammarssjön med omnejd har hyst stora flockar. Längre norrut har svanarna mer slumpmässigt uppträtt under olika år, beroende på tillgång till öppet vatten. Utanför Arbogaån med tillhörande vatten är det Morskogasjön som vissa år har hyst större flockar, främst under våren.

Stora flockar

Den största vårflocken var ca 1000 ex Österhammarssjön 31.3 1961. Under 1970- och 1980-talen har antalet rastande sjunkit i antal. Höga siffror under senare år under våren har varit 320 ex Västvalla 4.4 1986, ca 400 ex i Bohrsån 11.3 1989, ca 400 ex Spannarbodasjön 3.3 1990. Från Sjömosjön kan nämnas 490 ex 28.3 1994, 300 ex 5.3 1995. Dessutom 300 ex i Luntan 8-9.4 och 13.4 1995. De största höst-vinter-flockarna har varit 360 ex Sjömosjön 24.12 1984, 200 ex samma lokal 28.1 1990, 230 ex Västvalla 24.11 1985, 204 ex Finnåkerssjön

4.11 1994, 114-220 ex Österhammarsjön 22.10 - 11.11 1994. En anmärkningsvärd vinterflock är också 140 ex Sjömosjön 3.1 1993.

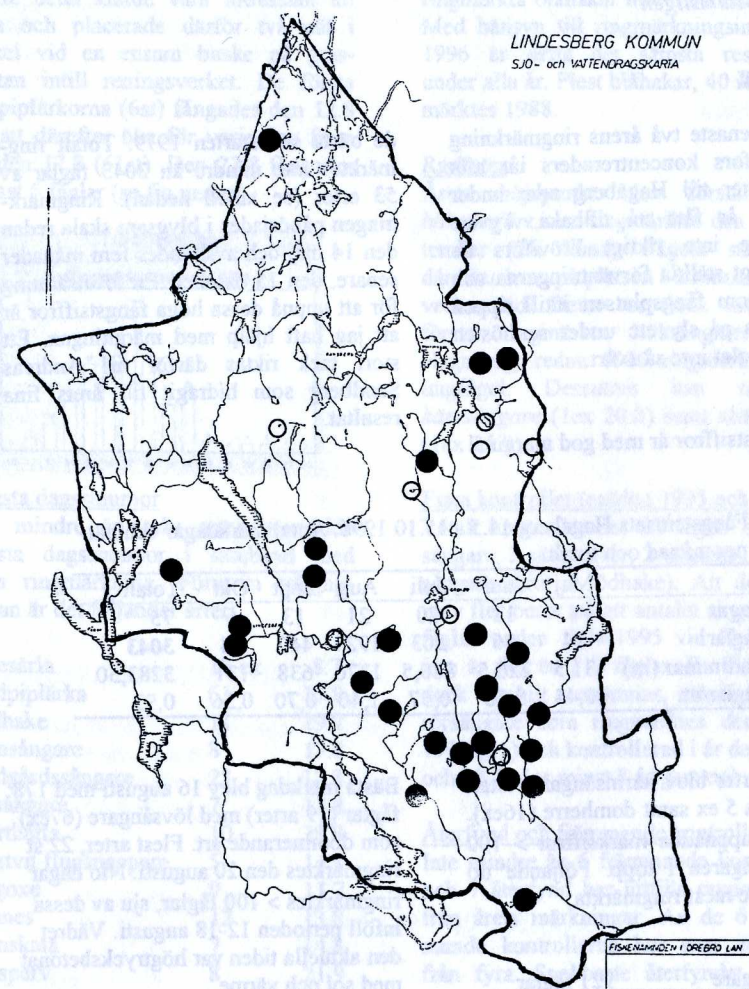

Tabell 1. Lokaler där häckning av sångsvan skett i Lindesbergs kommun

Lokal	-84	-84-95
Vängsjön	x	x
Morskogasjön	x	x
Dammsjön/Björkhyttan	x	x
Unnasjön	x	x
Lunten	x	x
Österhammarsjön	x	x
Köttsjön	x	x
Hultasjön	x	x
Madsjön/Grimsjö	x	x
Finnåkerssjön	x	x
Sörtjärnen/Grimsö	x	
Stora Andsjön		x
Norra Brunnsjön		x
Sörbysjön		x
Spannarbodasjön		x
Gällingen		x
F. d. Innansjön		x
Ässingeån/Österhammar		x
Fors/Sverkestaån		x
Hammarisjön		x
Gransjön		x
Övre sjön		x
Lilla Andsjön		x
Skrovlingen		x
Rynningefors		x
Långtjärnen/Kloten		x
Totalt antal lokaler:	11	25

Referenser:

- Arvidsson, B. L. 1987. Sångsvanens *Cygnus cygnus* utbredning och populationsstorlek i Sverige. Vår Fågelvärld 46: 248-255.
- Cramp, S., & Simmons, K.E.L. (red). 1977. The birds of the Western Palearctic, vol. 1. Oxford Univ. Press. London.
- Ekberg, B., & Nilsson, L. 1994. Skånes fåglar. Signum, Lund.
- Nilsson, L. 1996. Internationella sjöfågelräkningarna i Sverige. I: SOF 1996. Fågelåret 1995. Stockholm.
- SOF. 1990. Sveriges fåglar. 2:a uppl. Stockholm.

SÅNGSVAN - 1984 - 1995

- Konstaterad häckning
- Under häckningstid

Ringmärkningen 1996

Jan-Erik Malmstigen

Hagaberg

Efter de senaste två årens ringmärkning vid Frövifors koncentreraders iår alla resurser åter till Hagaberg som under dessa två år fått stå tillbaka. Tyvärr motsvarade inte riktigt Frövifors de ganska högt ställda förväntningarna och när dessutom fångsplatsen intill tippen avverkades på sly etc under senhösten 1995 var valet inte så svårt.

Resultat

Årets fångstsiffror är med god marginal

Tabell. Fångstsinsats Hagaberg 14.5 - 15.10 1996. Antal märkdagar och nättimmar per månad och totalt.

	Maj	Juni	Juli	Aug	Sept	Okt	Totalt
Antal dagar	4	11	20	21	13	6	75
Antal fåglar	14	86	503	1924	442	74	3043
Antal nättimmar (nt)	31,5	226,5	880,5	1376	638	131	3283,50
Antal fåglar/nt	0,44	0,38	0,57	1,40	0,70	0,56	0,93

Nya märkarter blev härmsångare, totalt ringmärktes 5 ex samt domherre (16ex). Åtta arter uppnådde märksiffror > 100 med lövsångaren i topp. Följande tio arter blev de mest ringmärkta:

1. Lövsångare	921 fåglar
2. Rörsångare	336
3. Trädpiplärka	305
4. Rödhake	134
5. Blåmes	124
6. Trädgårdssångare	122
7. Sädesärsla	117
8. Sävsparv	101
9. Sävsångare	96
10. Talgoxe	94

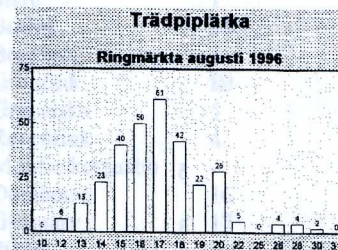
de bästa sen starten 1979. Totalt ringmärktes inte mindre än 3043 fåglar av 53 arter (se tabell nedan). Ringmärkningen påbörjades i blygsam skala redan den 14 maj och avslutades fem månader senare, den 15 oktober. En förutsättning för att uppnå dessa höga fångstsiffror är att jag haft hjälp med märkningen. Ett stort tack riktas därför till Andreas Sandberg som bidragit till årets fina resultat.

Bästa märkdag blev 16 augusti med 178 fåglar (19 arter) med lövsångare (67ex) som dominerande art. Flest arter, 22 st ringmärktes den 20 augusti. Nio dagar ringmärktes > 100 fåglar, sju av dessa inföll perioden 12-18 augusti. Värdet den aktuella tiden var högtrycksbetonat med sol och värme.

Trädpiplärka överraskning

Totalt ringmärktes inte mindre än 305 trädpiplärkor vilket kan jämföras med totalt 8 ringmärkta t.o.m 1995. I tidsskriften *Fågelsudier* (Band 2, Nr. 1-2) finns en artikel hur man med hjälp av inspelad sång kan öka fångsten av bl.a trädpiplärka. På en soptipp i Karlskoga

fångade Bo Petersson 160 fåglar med bandspelare perioden 17-30.8 1984. Jag tyckte detta kunde vara intressant att testa och placerade därför två nät i vinkel vid en ensam buske på gräsmattan intill reningsverket. De första trädpiplärkorna (6st) fångades den 12.8 för att därefter öka för varje dag fram till den 17.8 (61st). Den 22.8 fångades endast 5 fåglar (se fig nedan).

Högsta dagssummor

Inte mindre än tolv arter uppnådde högsta dagssummor i samband med årets ringmärkning. Förutom trädpiplärkan är det följande arter;

Sädesärsla	18 ex	8.7
Trädpiplärka	61	17.8
Rödhake	11	19.7
Törnsångare	8	13.8
Trädgårdssångare	23	12.8
Ärtsångare	7	12.8
Svarthätta	10	28.8
Svartvit flugsnappare	5	14.8
Talgoxe	9	11.7
Blåmes	12	13.8
Törnskata	7	14.8
Gulspurv	8	21.9

Bland de arter som inte ringmärktes i tillräckligt antal för att uppnå högsta dagssumma kan nämnas lövsångare (81 ex 12.8 1990), rörsångare (25 ex 3.8 1990) samt sävsparv (19 ex 14.9 1989).

Få blåhakar

En negativ överraskning var att antalet ringmärkta blåhakar inte blev fler än 9. Med hänsyn till ringmärkningsinsatsen 1996 är detta det sämsta resultatet under alla år. Flest blåhakar, 40 st, ringmärktes 1988.

Rariteter

Årets höjdpunkt blev förstas den höksångare som ringmärktes den 1 september (2K hona). Fågeln stannade därefter kvar på platsen i åtminstone en veckas tid. Detta var dock inte den första ringmärkta höksångaren vid Hagaberg, redan 1980 ringmärktes en ungfågel. Dessutom kan nämnas kärrensångare (1ex 20.8) samt skägges (1ex 25.9).

Egna kontroller (märkta 1995 och äldre)

Totalt kontrollerades 12 fåglar (5 rörsångare, 3 sävsparvar, 2 talgoxar, 1 lövsångare samt 1 rödhake). Att det inte blev fler beror på att antalet ringmärkta fåglar under 1994-1995 vid Hagaberg inte är fler än 312 fåglar. En fågel bör dock särskilt omnämnas, nämligen den rörsångare som ringmärktes den 18.7 1990 (2+) och kontrollerad i år den 20.6 och 23.7, dvs minst 8 år gammal.

Återfynd och främmande kontroller

Inte mindre än 6 främmande kontroller och 7 återfynd har hittills rapporterats från årets märkningar. Av de 6 främmande kontrollerna har svar erhållits från fyra. Snabbaste återfyndet är en gammal lövsångare märkt den 20.8 och kontrollerad fyra dagar senare vid Venan, Örebro. Den 8.8 märktes en årsunge av koltrast och 8 dagar senare hittades den död på Sjölundagatan i Frövi, troligen dödat av katt. Se även tabell återfynd.

Ringmärkning Hagaberg 1979-1996

Art	1996	1979-1995	1979-1996	Återfynd/kontroller
Gräsand	-	1	1	
Sparvhök	1	2	3	
Vattenrall	1	1	2	
M Strandpipare	-	1	1	
Grönbenä	-	5	5	
Enkelbeckasin	1	4	5	
Drillsnäppa	1	20	21	
Fisktärna	-	6	6	
St hackspett	-	2	2	
Mindre hackspett	-	2	2	
Ladusvala	1	12	13	
Trädiplärka	305	8	313	
Gulärta	8	16	24	
Sädesärta	117	292	409	5
Gärdsmyg	12	17	29	
Järnsparv	85	403	488	3
Rödhake	134	315	449	2
Näktergal	2	10	12	
Blåhake	9	219	228	
Rödstjört	1	4	5	
Buskkvätta	7	4	11	
Koltrast	25	23	48	1
Björktrast	8	7	15	
Rödvingetrast	25	22	47	
Taltrast	28	27	55	
Flodsångare	-	1	1	
Sävsångare	96	328	424	6
Kärrsångare	1	2	3	
Rörsångare	336	1530	1866	24
Härmsångare	5	-	5	
Höksångare	1	1	2	
Ärtsångare	51	38	89	
Törnsångare	60	147	207	
Trädgårdssångare	122	142	264	4
Svarthätta	71	243	314	2
Grönsångare	4	2	6	
Gransångare	10	27	37	
Lövsångare	921	1479	2400	5
Taigasångare	-	1	1	
Kungsfågel	8	81	89	
Svartvit flug-	50	22	72	
Grå flugsnappare	7	3	10	
Skäggmes	1	9	10	
Stjärtmes	7	1	8	

Entita	6	64	70	
Talltita	4	35	39	
Svartmes	3	16	19	
Blåmes	124	266	390	
Talgöxe	94	231	325	
Tofsmes	-	1	1	
Nötväcka	1	2	3	
Trädkrypare	7	7	14	
Törnskata	23	36	59	
Skata	-	1	1	
Stare	1	14	15	
Bofink	34	111	145	1
Bergfink	1	29	30	
Grönfink	80	470	550	2
Grönsiska	5	121	126	
Rosenfink	4	1	5	
Mindre korsnäbb	-	1	1	
Domherre	16	-	16	
Gulspurv	17	23	40	
Pilfink	-	1	1	
Videsparv	-	1	1	
Sävsparv	101	615	716	5
Totalt 66 arter	3043	7526	10 569	60

Återfynd och främmande kontroller

I återfyndslistan används följande symboler;

- x Funnen död
- v Kontrollerad av ringmärkare
- +k Dödad av katt

Koltrast

4369068 1K hona 96-08-08
+k 96-08-16 Sjölundagatan, Frövi

Rörsångare

9N 72183 2K+ 92-05-13 Saltholm, Danmark
v 96-06-21

5230119 2K+ 94-08-23 Limburg, Belgien
v 96-06-01

AZ 10795 1K 95-08-20
v 96-07-24 Lisjöviken, Surahammar

